

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: МОДУЛЬНО-КОМПЕТЕНТНІСТНИЙ ПІДХІД

В статті досліджуються дидактичні засади модульно – компетентнісного підходу до навчання студентів у вищій школі в контексті інноваційної педагогічної діяльності. Аналізуються актуальні питання інноваційної педагогічної діяльності, компетентнісного підходу до навчання студентів та специфічні особливості модульного навчання. Виділяються дидактичні умови модульно-компетентнісного підходу до процесу навчання студентів, обумовлюючи забезпечення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів у вищій школі.

Ключові слова: вища школа, інноваційна педагогічна діяльність, майбутні спеціалісти, модуль, модульне навчання, модульно-компетентністний підхід, професійна компетентність, професійна підготовка.

В статье исследуются дидактические аспекты формирования модульно-компетентностного подхода к обучению студентов в высшей школе в контексте инновационной педагогической деятельности. Анализируются актуальные вопросы инновационной педагогической деятельности, компетентностного подхода к обучению студентов и специфические особенности модульного обучения. Выделяются дидактические условия модульно-компетентностного подхода к процессу обучения студентов, обуславливающие обеспечение качества профессиональной подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: высшая школа, инновационная педагогическая деятельность, будущие специалисты, модуль, модульное обучение, модульно-компетентностный подход, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка.

In this article didactic methods of modular-competent attitude towards students' studying at high school in context of innovative pedagogical activity are being researched. Topical questions of innovative pedagogical activity, competent attitude towards students' studying and specific peculiarities of modular studying are being analyzed. Didactic conditions of modular-competent attitude towards students' studying, coursing maintenance of quality of ensuing specialists' professional background in high school are being defined.

Key words: high school, innovative pedagogical activity, ensuing specialists, the module, modular studying, modular-competent attitude, professional competent, professional training.

Модернізація вищої освіти в Україні потребує пошуку нових підходів до подальшого вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх спеціалістів різних галузей виробництва. Для забезпечення нового рівня якості означеної підготовки в контексті Болонського процесу необхідно здійснювати інноваційну педагогічну діяльність у процесі навчання і виховання молоді.

Безперечно, вища професійна освіта має бути спрямована на розвиток природних здібностей людини для активного, творчого мислення, формування інноваційного, перетворюючого інтелекту, що реалізується у професійній діяльній

практиці. Зважаючи на це, метою означеної підготовки є особистісно-професійний розвиток майбутніх фахівців. Означені цілі можуть бути реалізовані у процесі розв'язання таких освітніх завдань, як формування соціально-професійної спрямованості, соціально-професійної компетентності, професійно-важливих якостей, професійно-значущих психологічних властивостей майбутніх фахівців.

Сучасна наука володіє значним позитивним досвідом у галузі професійної педагогіки. Однак, не повністю реалізується освітній потенціал, що обумовлює проведення нових наукових дослі-

джен з метою підвищення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів у контексті Болонської декларації.

Важливо зазначити, що проблема розвитку професійних компетенцій студентів вищої школи досліджується багатьма вченими. Детальному аналізу закономірностей формування професійних компетенцій присвятили свої наукові праці В. Андрущенко, Г. Васянович, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Козаков; теорії професійно-технічної освіти – С. Батишев, Р. Гуревич, А. Дьомін, О. Дубинчук,

П. Лузан, В. Мадзігон, В. Манько, М. Махмутов, Н. Ничкало, В. Сидоренко; теорії модульного навчання у вищій школі – А. Алексюк, А. Андрущук, І. Богданова, Т. Васильєва, В. Оконь, Дж. Рассел, П. Сікорський, Є. Сковін, А. Фурман, П. Юцявічене; психологічним основам професійної освіти – Г. Бал, Л. Виготський, О. Кульчицька, О. Леонтьєв, В. Семиченко, Н. Тализіна.

В той же час недостатньо досліджуваними залишаються проблеми формування професійних компетенцій майбутніх спеціалістів виробничих галузей сучасного господарства у контексті модульного навчання у вищій школі у процесі інноваційної педагогічної діяльності, що сприятиме реалізації основних принципів Болонських угод.

Тому мета цієї статті полягає у дослідженні дидактичних засад формування модульно-компетентнісного підходу до навчання майбутніх спеціалістів у вищій школі в контексті інноваційної педагогічної діяльності. В аспекті сформульованої проблеми О. Коберник звертає увагу на те, компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань, досвіду і здібностей, що дають можливість обґрунтовано аналізувати, прогнозувати у сфері майбутньої діяльності, а також ефективно діяти в ній [3].

Традиційна парадигма вищої освіти, в рамках якої акцент робиться на когнітивному аспекті професійної освіти, на сьогоднішній день уже не перспективна. Кардинальні зміни, що відбуваються в житті суспільства, потребують модернізації підходів до професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Як зазначав академік І.А. Зязюн, традиційна модель освіти, спрямована на передачу майбутньому спеціалісту необхідних знань, умінь і навиків, у наш час втрачає свою перспективність. Виникає необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей освіти, перестановки акцентів зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як ціль, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності [2].

Тому виникла необхідність у переході «знанієвої» парадигми професійної освіти, яка обумовлює інструментальну роль викладача, до інноваційної професійної освіти, що переслідує цілі формування творчої індивідуальності фахівця, здібного розробляти, оволодівати та використовувати інноваційні проекти.

Інноваційне навчання спрямоване на подолання деяких існуючих протиріч між творчим характером професійної діяльності, що є домінуючим у сучасних виробничих умовах, і репродуктивним характером навчального процесу у тому вищому навчальному закладі, який зорієнтований на «традиційного» спеціаліста.

Доцільно відмітити, що розробці проекту професійної освіти мають передувати:

- аналіз виробничої практики, визначення якісних змін у сучасному виробництві та перспектив його розвитку;
- розробка моделі спеціаліста із врахуванням змін на виробництві та вимог ринку праці, і визначення нових вимог до його діяльності на основі реальної виробничої практики. Це передбачає окреслення нових вимог до професійних й особистісних характеристик майбутнього фахівця, що сприятиме продуктивності його професійної діяльності;
- проектування моделі майбутнього спеціаліста в модель його професійної підготовки.

Ми вважаємо, що накладання моделі спеціаліста й моделі його підготовки сприятиме подоланню протиріччя між навчальною і виробничою діяльністю.

Перехід до інноваційного навчання є провідною тенденцією у професійній освіті. Вважаємо, що його сутнісний зміст полягає у перетворюючому, дослідницькому й творчому характері та спрямовано не просто на повторення і відтворення вже відомих способів, а на створення інноваційних підходів, способів, форм і технологій.

Отже, інноваційна педагогічна діяльність – це метадіяльність, що має творчі процесуальні аспекти і результати. Важливо те, що вона активізує суб'єкта цієї діяльності, і при цьому зростає його усвідомлення всього нового. Для кращого розуміння сутнісного змісту інноваційної педагогічної діяльності доцільно її розглядати у контексті теорії активності особистості. Вона передбачає виявлення активності особистості, вихід суб'єкта за межі конкретної ситуації, зокрема, початкової нормативної діяльності. При цьому змінюється встановлена позиція майбутнього спеціаліста, відбуваються трансформації в його професійно-особистісних установках, мотивах, цілях, а також в операційних, рефлексивних компонентах його професійної діяльності.

Інноваційне навчання як альтернатива традиційному володіє більшими навчаючими й розвиваючими можливостями. Воно передбачає зміну цілі, оновлення змісту навчання, використання нових, особистісно зорієнтованих технологій навчання, організаційно-діяльнісних «рольових ігор», моделюючих виробничі ситуації, трансформацію змісту виробничої практики, формування мотиваційного, інформаційного, операційного, креативного і рефлексивного компонентів діяльності, зміну позиції студентів у навчальному процесі, а також пере-

творення їх в активних суб'єктів процесу навчання у вищій школі.

З метою реалізації означених завдань інноваційної педагогічної діяльності у вищій школі сучасна педагогіка надає компетентністну освітню парадигму. Структура компетентнісного підходу містить таку орієнтовну основу: 1) компетентного виконання діяльності на основі образу передбачуваного продукту і логіки його створення; 2) концептуального знання про сутність процесу і результату діяльності; 3) системи апробованих у власному досвіді способів діяльності (мисленевих, організаційних, комунікативних, інформаційних тощо); 4) виконання цієї діяльності у проблемних умовах (при неповноті умови завдання, дефіциті інформації і часу, невизначеності причинно-наслідкових зв'язків; 5) рефлексії та самоконтролю своїх дій [5].

В аспекті сформульованих нами проблем дослідники звертають увагу на те, що вищим компонентом особистості є професійна компетентність, яку прийнято розуміти як інтегральну характеристику ділових й особистісних якостей спеціалістів, яка відображає рівень знань, умінь і навиків, досвіду, здібностей, достатніх для здійснення професійної діяльності. До професійної компетентності, на думку науковців, належить мобільність знань, гнучкість методу, критичність мислення, системний стиль мислення, інформаційна грамотність тощо. Критерієм їх сформованості є продуктивність праці спеціаліста і високий його авторитет у галузі професійної діяльності.

Доцільно звернути увагу на те, що з компетентністно зорієнтованим підходом безпосередньо пов'язана нова освітня стратегія вузів країни, в якій чітко визначена орієнтація на якісні результати навчання та застосування активних методів навчання, і яка спрямована на реалізацію основних принципів Болонської декларації. За цих умов особливої ваги набуває модульна побудова навчальних курсів.

Модульне навчання зародилося в 60-х роках у вищих навчальних закладах і наукових інститутах США. Основоположником такого навчання вважається С.Постлесвайт, який вперше висунув «Концепцію одиниць змісту освіти», згідно з якою невелику кількість (одиницю) навчального матеріалу можна вважати окремою темою і включати в програму занять [7]. Ці одиниці були названі С.Постлесвайтом «міні-курсами». Вони одержали широке розповсюдження в коледжах США, де, за твердженням Дж. Рассела [8], виникло багато їх різновидів, таких як «пакет», «навчальний пакет», «пакет індивідуального навчання» тощо. За визначенням Д. Рассела модуль є навчальним пакетом, який охоплює одну концептуальну «одиницю» навчального матеріалу [8].

Теоретичний фундамент модульного навчання у вітчизняній науці було закладено А.М. Алексюком, який розглядав таку систему навчання як цілісну систему навчального процесу, що інтегрує в собі достатню структуру дидактичних засобів,

які необхідні для вирішення основних цілей навчання, забезпечують отримання студентами сучасної вищої освіти [1].

На основі досліджень науковців можна стверджувати, що основною ознакою модульного навчання є самостійний пошук студентами знань, формування вмінь і навиків. Чеський педагог Я.А. Коменський із означеного питання підкреслював: «Альфою і омегою нашої дидактики нехай буде дослідження і відкриття методу, при якому вчителі менше б навчали, а учні більше б навчалися» [4, С. 14].

За твердженням П.А. Юцявічене [6], теорія модульного навчання ґрунтується на специфічних принципах, тісно пов'язаних із загально-дидактичними, які є керівною ідеєю, основним правилом діяльності і поведінки відповідно до визначених наукою закономірностей. Загальна спрямованість модульного навчання, його мета, зміст і технологія організації зумовлюють принципи модульності, динамічності, дієвості та оперативності знань і їх системи, гнучкості, усвідомленої перспективи, різнобічності методичного консультування, паритетності.

Сутність модульного навчання, за П.А. Юцявічене, полягає у тому, що студент більш самостійно чи повністю самостійно може працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою, яка складається з цільової програми дій, банку інформації і методичного керівництва по досягненню поставленої дидактичної мети. А модуль – це цільовий функціональний вузол, в якому об'єднані навчальний зміст і технологія оволодіння ним [6].

Доречно звернути увагу на те, що в сучасних умовах входження до Європейського освітнього простору існує нагальна потреба в існуванні відкритих і гнучких структур освіти і професійного навчання, які дадуть можливість пристосуватися до постійно змінних умов виробництва, науки, а також адаптуватися до місцевих умов. Саме цим вимогам відповідає модульний підхід, який дозволяє гнучко проектувати зміст навчання із логічно завершених блоків, інтегрувати різні форми і методи навчання, вибирати найбільш ефективні із них для різних аудиторій студентів, які зможуть самостійно опрацювати навчальний матеріал у зручному для них темпі.

Модульність у професійному навчанні сприяє засвоєнню знань у дискретно-неперервній сфері навчальної діяльності за заздалегідь заданою модульною програмою, яка складається із логічно завершених частин навчального матеріалу (модулів), об'єднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту виробничої діяльності. До переваг модульної організації змісту навчання слід віднести: системний підхід до побудови курсу і визначення змісту навчання; забезпечення можливостей методичного узгодження складових навчального процесу в межах кожного модуля. Характеристиками означеного навчання є: змістовна компактність, диференціація, творчість, знаково-

графічна наочність, варіативність програм, форм і методів навчання, прогнозування, діагностика. Бажано, щоб на розкриття і засвоєння наскрізних принципів майбутньої професійної діяльності був спрямований кожний модуль.

У вищій школі мають вирішуватися завдання не тільки теоретичного обґрунтування і методичного забезпечення навчального процесу, але й розробки такої модульної побудови процесу навчання, яка відповідала б вимогам професійної підготовки висококваліфікованих кадрів. Тому, у контексті інноваційної педагогічної діяльності доцільно розглянути модульно-компетентністний підхід до навчання студентів вищої школи, який передбачає в якості цілі навчання сукупність професійних компетенцій студентів, а в якості засобів її досягнення – модульну побудову змісту і структури професійного навчання. А це означає, що головним в оцінці ефективності навчання виступає не планування й реалізація навчально-виховного процесу, а його результати – отримані студентами знання, компетенції й навички.

Важливо зазначити, що у процесі проектування навчальних модулів необхідно обґрунтовувати місце кожного модуля та його роль у формуванні компетентнісного профілю як результату процесу навчання. Охарактеризована вище структура і цілеспрямована послідовність вивчення модулів сприяють розвитку і поглибленню професійних компетенцій, закладених у процесі вивчення теоретичних основ наук, упродовж усього процесу навчання у вищій школі.

З метою забезпечення компетентнісного підходу до процесу навчання у вищій школі необхідно в кожному модулі змоделювати виробничу проблему чи ситуацію та визначити їх практичне застосування у майбутній професійній діяльності. Такі завдання повинні зорієнтувати студентів вищих навчальних закладів на вивчення сутності виробничих процесів, а не на процес навчання взагалі. Їх розв'язання вимагає самостійних творчих зусиль студентів, що обумовлюватиме компетентністний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців.

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що модульна побудова навчання у контексті інноваційної педагогічної діяльності у вищій школі сприятиме реалізації компетентнісного підходу при визначенні вимог до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців. У той же час науковці стверджують, що необхідними сутнісними компонентами модуля є його логічна завершеність, самостійність і комплексність.

Проведене нами дослідження засвідчує, що модульно-компетентністний підхід до навчання студентів у вищій школі має значні дидактичні можливості і дозволяє вирішувати такі педагогічні завдання:

- побудова та оперативне впровадження прогностичних моделей змісту навчально-пізнавальної діяльності;

- формування нових структур змісту для забезпечення ефективної організації навчального процесу;

- забезпечення єдності теоретичних і прикладних аспектів процесу навчання у вищій школі;

- підвищення інформативності, системності та функціональності змісту навчальної дисципліни за рахунок виділення інваріантних знань, дієвого теоретичного узагальнення, генералізації категоріального синтезу понять, використання символіко-графічних форм прояву;

- сприяння оперативному впровадженню нових методичних ідей та передового педагогічного досвіду;

- вдосконалення методичного забезпечення процесу навчання;

- створення системи сприятливих умов для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, підвищення їх самостійності й самоорганізації.

Зрозуміло, що професійні компетенції майбутніх фахівців не підлягають чіткій стандартизації, так як специфічні завдання виробництва необхідно розв'язувати в різних галузях сучасного господарства.

Тому модульне навчання в умовах модернізації вищої освіти повинно вибудовуватись із врахуванням сучасного рівня розвитку виробництва. В цих умовах соціалізація особистості буде не менш важливим завданням вищої школи, чим підготовка висококваліфікованих спеціалістів. На основі проведеного нами дослідження окреслимо такі умови ефективності модульно-компетентнісного підходу до процесу навчання у вищій школі в контексті інноваційної педагогічної діяльності:

- формування у студентів розуміння потреби в розвитку сучасного виробництва й ставлення до нього як до власної наукової і професійної діяльності;

- формування мотивації у процесі навчання як прагнення до співробітництва і спільної творчої діяльності через виробничі ситуації та залучення студентів до практичної діяльності;

- реалізація особистісно-зорієнтованого навчання із організацією активної самостійної роботи в модулях, коли студент сам організує процес навчання, що дозволяє засвоїти навчальний матеріал більш глибоко й усвідомлено;

- наповнення змісту модулів із точки зору їх особливостей і складності застосування у виробничій галузі, а також планування результатів навчання – професійних компетенцій;

- розвиток пізнавальної самостійності студентів через застосування різноманітних проблемно-розвиваючих методів і форм навчання (практичні роботи дослідницького характеру, розв'язання проблемних виробничих ситуацій, виїзні семінарясько-практичні заняття на виробництво тощо);

- організація в межах модулів ігрового (імітаційного) моделювання майбутньої професійної діяльності, відтворюючого реальні виробничі ситуації та стосунки в них людей

- розвиток духовної культури особистості, так як успіх у майбутній професійній діяльності в значній мірі залежить від сформованості загальнокультурних професійних компетенцій та від духовно-морального потенціалу майбутнього фахівця.

В аспекті сформульованих нами проблем можна вважати, що ефективність інноваційної педагогічної діяльності в контексті Болонського процесу зумовлює модульну побудову навчальних занять та формування у студентів професійних компетенцій, які дають можливість безпосередньо після закінчення вузу успішно займатися професійною діяльністю.

Проведені нами дослідження дозволяють дійти висновку щодо значущості модульно-компетентнісного підходу до навчання в контексті інноваційної педагогічної діяльності у вищій школі, який сприяє:

- стимулюванню інноваційної педагогічної діяльності у вищих закладах освіти;
- формуванню професійного мислення та вміння студента вчитися самостійно;
- врахуванню індивідуальних особистісних якостей студентів;

- підготовці професійно компетентних, конкурентоспроможних і мобільних спеціалістів, які вміють швидко адаптуватися до динамічного соціально-технологічного і професійно-виробничого середовища;

- стимулюванню якості засвоєння освітніх програм із використанням сучасних методів діагностики.

Вважаємо, що реалізація означених підходів допоможе істотно підвищити професійну компетентність майбутніх спеціалістів, а отже і якість навчання у вищій школі, що, в свою чергу, сприятиме реалізації основних принципів Болонської декларації.

Подальші наші дослідження полягають у розробці матеріалів щодо формування професійних компетенцій майбутніх фахівців у проектно-творчій діяльності студентів вищої школи. Успішне вирішення означеної проблеми сприятиме підвищенню якості професійної підготовки студентів у контексті Болонського процесу, а також формуванню конкурентоспроможних, з високим рівнем творчих можливостей спеціалістів для розвитку економічного потенціалу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: Модульне навчання. – К., 1993. – 220 с.
2. Зязюн І.А. Неперервна освіта: Концептуальні засади і сучасні технології // Творча особистість у системі неперервної освіти: –Харків: ХДПУ.– С. 8–16.
3. Коберник О.М. Формування технологічної компетентності учнів у процесі трудового навчання // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 13. Зб. наук. праць / За ред. проф. М. С. Корця, проф. П. В. Дмитренка.– К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – С. 110–113.
4. Коменский Я.А. Дидактические принципы. – М.: Учпедгиз, 1940. – С. 14.
5. Митяева А.М. Содержание многоуровневого высшего образования в условиях реализации компетентностной модели // Педагогика. – 2008. – № 8.
6. Ючявичене П.А. Теория и практика модульного обучения. – Каунас: Шиеса, 1989. – 272 с.
7. Postlethwait S.N. Time for Microcoursees? // The Library College Journal, 1969. – Vol. 2. – № 2.
8. Russel J.D. Modular Instruction // A. Guide to the Desing, Selection Utilization and Evaluation of modular Materials. Minneapolis, Minnesota: Burgess Publishing Company. – 1974. – P. 5.